

Malmö högskola

Lärarytbildningen

*Barndom och
ungdomsvetenskap*

Examensarbete

10 poäng

Skolans syn på särbegåvade elever

Schools views on gifted children

Vickie Berggren

Bo Lindskog

Lärarexamen 140 poäng
Barndom och ungdomsvetenskap
Höstterminen 2006

Examinator: Kristian Lutz

Handledare: Ann-Sofi Råstam

Abstract

Skolans syn på särbegåvade elever

Schools views on gifted children

Vickie Berggren

Bo Lindskog

Vårt undersökningsområde handlar om skolans syn på de särbegåvade eleverna. Med särbegåvad menar vi de högpresterande elever i skolan, som har en extra begåvning i ett eller flera ämnen. Vi utgick ifrån skolledares och lärares syn på dessa elever.

Syftet med vår undersökning var att beskriva vad lärare och skolledare ansåg om skolans hantering av de särbegåvade eleverna. Vi ville beskriva vad skolledare och lärare lade in i begreppet att vara begåvad, talangfull och särbegåvad. Vi ville också beskriva hur skolledare och lärare bemötte och arbetade med de elever som är särbegåvade, begåvade och talangfulla. Dessutom ville vi undersöka om de särbegåvade eleverna var i behov av särskilda undervisningsformer.

Vår huvudfråga var: Hur ser lärare och skolledare på de särbegåvade eleverna och hur beskrivs dessa elever i skolan?

Vi utgick ifrån kvalitativa intervjuer. Åtta personer intervjuades. De kom från fyra olika skolor i Malmö kommun. Av dessa intervjupersoner var fyra rektorer och fyra lärare.

Vårt resultat visade att alla intervjupersoner ansåg att alla elever i skolan har någon form av begåvning. De särbegåvade eleverna är oftast självgående och det är lärarna själva som ska ansvara för, ta hand om och hjälpa de särbegåvade eleverna i deras utveckling i skolan.

Nyckelord: Särbegåvning, talangfull, begåvad, intelligens och kreativitet.

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	7
1.1	Syfte.....	9
2	Kunskapsbakgrund.....	10
2.1	Anknytning till litteratur.....	10
2.1.1	De sju intelligenserna.....	10
2.1.2	Begåvade barn i skolan.....	12
2.1.3	Learning by doing.....	13
2.1.4	Den proximala utvecklingszonen.....	14
2.1.5	Myter kring särbegåvade elever.....	15
2.2	Centrala begrepp.....	16
3	Problemformulering.....	18
4	Metod.....	19
4.1	Metodval.....	19
4.2	Urval.....	20
4.3	Genomförande.....	20
4.4	Analysbeskrivning.....	21
4.5	Forskningsetiska överväganden.....	22
5	Resultat.....	23
5.1	Särbegåvad.....	23
5.1.1	Begåvad.....	25
5.1.2	Talangfull.....	26
5.2	Intelligens.....	27
5.3	Kunskap.....	28
5.4	Undervisningsmetoder.....	29
5.5	Specialpedagogen.....	30

5.6	Sammanfattning.....	31
5.6.1	Skolledare och lärares åsikter.....	31
5.6.2	Slutsatser.....	32
6	Diskussion och analys.....	34
6.1	Diskussion om resultatet.....	34
6.1.1	Teorier kopplat till inläring.....	34
6.2	Kritisk granskning.....	36
6.3	Förslag till nya undersökningar.....	37
7	Referenser.....	39
	Bilagor.....	40

1 Inledning

Ämnet för vår C-uppsats handlar om lärares och skolledares syn på särbegåvade elever i årskurs fyra till sex i grundskolan. Området vi ska undersöka kan vara, som vi uppfattar det, lite tabubelagt och fult att prata om. Vi uppfattar det, som om man inte ska lyfta fram de duktiga eleverna utan istället lägga arbetet på de elever som inte hänger med i skolan. Vi håller inte med om detta utan anser att det är lika viktigt att motivera de begåvade eleverna som det är att hjälpa de svaga eleverna vilka är i behov av särskilt stöd. Vi kan konstatera att det inte finns så många studier som handlar om de särbegåvade och talangfulla elevernas situation i Sverige.

Vad står egentligen ordet ”särbegåvad” för och vem är det som avgör om en elev är särbegåvad? Vi uppfattar det som att det, i skolans värld, finns många olika åsikter om elever, som vi kallar särbegåvade. Frågan är först och främst: Vad lägger vi i begreppet särbegåvad?

Vi vet att det inom skolan finns specialpedagoger för de svaga eleverna, men finns det särskilda pedagoger för de elever som är särbegåvade och som behöver mer utmaning och ny kunskap? Vi anser att det är lika viktigt att motivera och utmana dessa elever, som det är att hjälpa de svaga eleverna.

I avhandlingen *Begåvade barn i skolan – Duglighetens dilemma?* menar Wahlström (1995) att många elever använder idag sin energi och begåvning till att lista ut vad läraren har tänkt sig och försöker således att leva upp till dessa förväntningar istället för att använda sin egen kreativitet.

I läroplanen för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94, 1999) står att:

”Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet” (Skolverket, 1999, sid. 5).

”Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling” (Skolverket, 1999, sid. 6).

”Skolan har i uppdrag att överföra grundläggande värden och främja elevernas lärande för att därigenom förbereda dem för att leva och verka i samhället. Skolan skall förmedla de mer beständiga kunskaper som utgör den gemensamma referensram alla i samhället behöver” (Skolverket, 1999, sid. 7).

I läroplanen för det obligatoriska skolverket, Lpo 94 står det skrivet att undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Styrdokumentet betonar även skolans och lärarnas ansvar att hjälpa barnen att växa till hela människor. Det är skolans uppgift att stimulera varje elev att bilda sig och att växa med sina uppgifter. I skolans arbete skall de intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas. Lpo 94 lägger tonvikten på betydelsen av att eleverna blir välfungerande som individer och att det är skolans och lärarnas ansvar att hjälpa dem. Det är målsättningen för den enskilda elevens arbete och hur detta planeras och utvärderas i samarbete med lärare, elev och elevens föräldrar/målsman. Förutom att hänsyn ska tas till elevens mognad och förutsättningar ska man beakta elevens livssituation (Läraryrket, 2002).

Vårt personliga och yrkesmässiga intresse för att undersöka vad lärare och personal i skolans ledning anser om särbegåvade elever kom av att vi på nära håll sett hur elever i årskurs fyra till sex inte fått tillräcklig motivation, utmaningar och inspiration i skolan och därför, som vi upplever det, inte heller kommit vidare i sin kunskapsutveckling. Vi anser att det är viktigt att lyfta fram de elever, som redan förstår den kunskap skolan vill förmedla. Med detta menar vi sådana elever som har ”för lätt” för att lära i skolan. Vi tror att det kan vara av stor nytta av att belysa skolans inställning till de särbegåvade eleverna. På så sätt kan det även bli lättare för oss i vår lärarroll att arbeta med dessa elever.

1.1 Syfte

Uppsatsens syfte är att beskriva vad lärare och skolledare anser om skolans hantering av de särbegåvade eleverna. Vi har valt att, till våra personer i undersökningen ställa frågor, om hur de definierar begreppen särbegåvad, begåvad och talangfull, för att försöka särskilja begreppen. Vi vill beskriva vad de intervjuade menar med begreppet särbegåvad. Vad anser lärare och skolledare när det gäller de särbegåvade eleverna? Vi vet att det finns specialpedagoger för de svaga eleverna i skolan, men finns det några särskilda pedagoger som tar sig an de särbegåvade eleverna?

Vi tror att det kan vara svårt att hitta extrema fall av särbegåvade elever, där det klart framgår att en elev har extrema kunskaper och färdigheter i något av skolans ämne. Med extrema kunskaper menar vi kunskaper inom ett visst ämnesområde som ligger på en mycket högre nivå än den genomsnittliga nivån. Personer som vi uppfattar som *extrema* särbegåvningar är exempelvis Beethoven, Mozart och Einstein. Det finns elever i den svenska grundskolan som kan betecknas som särbegåvade inom olika områden.

2 Kunskapsbakgrund

2.1 Anknytning till litteratur

Vi har i detta arbete valt att grunda oss på fem olika teorier. Anledningen till vårt val av teorier beror på att i dessa teorier finns olika begrepp, som vi anser kan vara relevanta för att beskriva begreppet särbegåvning.

För att kunna ha någon form av begåvning – särbegåvning, måste individen utnyttja någon av de sju intelligenserna som Gardner (1994) beskriver. De elever som vill lära sig och har lätt för att ta till sig nya kunskaper är oftast självgående, aktiva och kreativa. Wahlström (1995) beskriver hur den kreativa processen delas in i fyra områden. Learning by doing, är ett begrepp som är myntat av Dewey (1915/1980). Han anser att elever lär sig genom att praktiskt arbeta med olika uppgifter. Är du kreativ så får du oftast saker gjorda. Särbegåvning handlar också om att ha stor kunskap inom ett eller flera områden. Vygotsky (1980) beskriver den proximala utvecklingszonen, den närmaste utvecklingszonen. Med detta menar han att det är i denna zon, som individen bäst tar till sig ny kunskap. Winner (1999) tar upp vad hon kallar *myter* som finns kring människor med särbegåvning. I vårt arbete vill vi se om våra intervjupersoners syn på särbegåvade elever stämmer överens med vad vissa av Winners myter påstår.

2.1.1 De sju intelligenserna

Vi har valt att grunda vårt arbete bland annat på boken *De sju intelligenserna*, Gardner (1994). Vi anser att intelligensen har med särbegåvning att göra. Gardners avsikt var att vidga intelligensbegreppet, så att det inte endast bygger på resultat från formaliserade tester (IQ – tester). Gardner menar att intelligensbegreppet även skall innefatta kunskap om människans hjärna och känsla för den mänskliga kulturen i dess mångfald. Hans definition på en ”intelligens”, är att en intelligens är förmågan att lösa problem eller framställa produkter som värderas högt i ett eller flera kulturella sammanhang.

Gardner (1994) hade fyra syften med sin bok, *De sju intelligenserna*. Den första, huvuduppgiften, är att *lägga fram bevis* för att det finns fler intelligenser. Det andra syftet är, att *utvärdera* hur den multipla intelligensteorin kan påverka vår syn på pedagogiken. Med den multipla intelligensen menar Gardner, de intelligenser som en individ har tillgång till. Det tredje syftet är att *inspirera* pedagogiskt intresse för hur individen kan använda den intellektuella kapaciteten i olika kulturmiljöer. Och det fjärde, sista syftet är att hans *ståndpunkter* skulle vara till nytta för människor som sysslar med personlig utveckling.

Gardners (1994) uppfattning om IQ – tester, är att det är testuppgifter som är klara och tydligt anpassade till hur individen lever i samhället och där de går i skolan. De gynnar särskilt de människor som är vana vid att använda papper och penna för att lösa uppgifter med standardiserade svar.

Enligt Gardner (1994) går de multipla intelligenserna att urskiljas i minst sju skilda intelligenser.

- *Lingvistisk intelligens*, är det samma som språklig intelligens, där individen utforskar meningar och deras betydelse. Lär sig känna av ordens ljud och musikaliska ton. Lär sig förmågan att kunna formulera sig och konsten att använda språket för att övertyga andra om att en viss handlingsväg är den rätta.
- *Musikalisk intelligens*, utgörs efter huruvida miljön som individen lever i avgör talangen och i vilken utsträckning detta sker. Det handlar om individens förmåga att värdera musik och dess toner.
- *Logisk – matematisk intelligens*, handlar om individens förmåga att föra ett logiskt resonemang. Att tillsammans med matematiken och dess siffror skapa mönster, hitta lösningar som byggs upp av idéer, använder tanken att olika mängder kan identifieras med hjälp av tal.
- *Visuell/Spatial intelligens*, handlar i stort om att ha förmågan att uppfatta omvärlden med precision. Att som individ kunna använda sin förmåga att identifiera ett föremål

ur olika synvinklar, använda sin förmåga att föreställa sig förändrade förhållande mellan en figurs olika delar.

- *Kroppslig – kinestetisk intelligens*, att som individ kunna använda sin kropp på ett extremt varierande och komplicerade sätt, både som uttrycksform och i mer målinriktade syften. Individens förmåga att kontrollera sin kropp eller att uttrycka sig kroppsligt.
- *Interpersonell intelligens*, förmågan att utveckla det egna jaget för att garantera att den omgivna sociala gemenskapen skall kunna fungera smärtfritt. Att från en grundläggande orientering mot andra, som sedan blir den enda vägen för att upptäcka den egna personligheten.
- *Intrapersonell intelligens*, förmågan att gradvis lära känna sig själv och även bry sig om andra. Individen bygger upp en självkänedom.

Gardner (1994) anser i sin teori om de sju intelligenserna att människans förmåga till kreativitet bör ses som den högsta form av intelligensernas användning.

2.1.2 Begåvade barn i skolan

Kreativa elever upplever vi ofta som mer intelligenta elever. Begreppen kreativitet och intelligens anser vi hänger samman med att vara begåvad, talangfull eller särbegåvad.

”Hur kan vi som pedagoger ge eleverna bättre möjligheter att utveckla och använda sin begåvning inom ramen för de möjligheter som står till buds?” (Wahlström, 1995, sid. 10)

Wahlström (1995) har genom observationer och samtal kommit fram till resultatet, hur vi i skolan skall lära oss känna igen de begåvade barnen. Wahlström anser att många elever, speciellt flickor använder sin energi och begåvning till att lista ut vad läraren tänkt sig och lever hellre upp till dessa förväntningar istället för att använda sin egen kreativitet. Wahlström anser att kreativitet, skapande är en önskvärd och grundläggande egenskap hos alla människor. När man bygger vidare på ordet kreativitet, tänker man nya tankar, gör nya

kopplingar och ser nya sammanhang. Att uppmuntra barns kreativitet är mycket viktigt, speciellt i ett framtidsperspektiv. Kreativitet är uttryck för begåvning, förmåga att formulera nya idéer och att göra nya kopplingar eller associationer.

Wahlström (1995) beskriver fyra områden, som den kreativa processen delas in i. Den första delen är *förberedelse*, där eleven analyserar problemet och samlar in den information den behöver. Det andra är *inkubationstid*, där vi lägger problemet åt sidan ett tag och väntar (ruvning), men fortfarande behåller kontroll över problemet medan det utvecklas. Det tredje är *belysning*, då en plötslig insikt eller ett genombrott sker hos eleven när lösningen står klar. Den fjärde sista är *bekräftelse*, där utvärdering och prövning av lösningen sker, innan vi kan tillämpa den.

Wahlström (1995) anser att det finns gemensamma drag hos dessa begåvade elever, med speciella talanger. Dessa elever är villiga att göra en stor arbetsinsats i det ämne de anses begåvade i för att bli duktig. Eleverna är tävlingsinriktade och är fast beslutna att göra sitt allra bästa på sitt område. De har förmågan att snabbt tillämpa sig nya tekniker, idéer eller processer som kan utveckla dem i sitt område. Eleverna som är begåvade har även förmåga att kontrollera sitt beteende så att man med hjälp av tidigare erfarenheter inte handlar instinktivt, utan fungerar socialt på ett fördelaktigt sätt.

2.1.3 Learning by doing

När vi nu har tagit upp vad olika forskare menar med intelligens och kreativitet ansåg vi att det även skulle vara befogat att ta upp begreppet *learning by doing*. Detta handlar om hur människan lär sig genom att göra saker, att vara kreativ.

Som pedagog hävdade John Dewey (1915/1980) att skolan bör fostra samhällsvarelser och förbereda barnen för det praktiska livet. Dewey hävdar att det finns arv som påverkar människan, men att vi genom till exempel skolan kan påverka utvecklingstakten. Han är en av dem som bidragit till att man har tagit bort den gamla lärarrollen med dess auktoritära fostran. Eleven ses mer som en egen individ i dagens samhälle än vad den gjorde förut. Skolan är en del av samhällslivet och därför är det viktigt att man tar till sig de goda krafterna, som finns samtidigt som de dåliga väljs bort.

Dewey (1915/1980) ser all fostran, utbildning och bildning som en del av det sociala livet. Det går alltså inte att skilja lärandeprocesser från samhällets identiteter eller uppgifter då dessa alltid är sammantvinnande.

Deweys (1915/1980) tankesätt tar upp mål att sträva efter. Han hade kortare mål. Ett av de kortare målen var att arbeta med "learning by doing", vilket han hade sett gynna elever i skolan. När vi arbetar praktiskt befäster vi kunskaperna. Genom att just skapa dessa modellsituationer får barnen olika erfarenheter.

2.1.4 Den proximala utvecklingszonen

När tar människan bäst till sig kunskap? Vygotskys (1980) teori om den proximala utvecklingszonen handlar om när en individ utmanar sig själv och erövrar ny kunskap. I vår undersökning vill vi ta reda på hur intervjupersonerna definierar begreppet kunskap och hur de förmedlar denna till eleverna.

Vygotsky (1980) har myntat begreppet ZPD - Zone of Proximal Development, den närmaste utvecklingszonen. Med detta begrepp menar han att, det är steget mellan när eleven redan har en kunskap om något och med hjälp av en annan person tillägnar sig ny kunskap som eleven sedan kan behärska nästa gång eleven behöver det. Då kommer man in i en ny utvecklingszon. Eleven gör en kunskap till sin egen och därefter har eleven fått en ny proximal utvecklingszon.

Vygotsky (1980) var intresserad av medvetandet utifrån ett materialistiskt perspektiv. Han menar att medvetandet är en avgörande princip för människans utveckling. Hans kritik mot det biologiska märks tydligt när han pratar om betydelsen av det sociala i motsats till det biologiska. Detta är tvärt emot vad Dewey (1915/1980) anser. Dewey menar att det biologiska arvet spelar en stor roll i utvecklingen. När det gäller skolan så krävs det en aktiv elev, en aktiv lärare och en aktiv miljö. Detta överensstämmer med vad Wahlström (1995) anser om den kreativa eleven. Vygotsky anser att det är i den sociala miljön som eleverna utvecklar sina handlingar. Den sociala miljön i skolan är en aktiv, kreativ och dynamisk miljö som påverkar eleven och där är läraren den som ska organisera denna miljö. Vygotsky menar att människan

är påverkad av de omständigheter hon lever i, samtidigt som hon kan påverka dessa omständigheter. I teorin använde Vygotsky (1980) begreppet zon som han menar är ett öppet område mellan människans medvetande och hennes omvärld.

2.1.5 Myter kring särbegåvade elever

För att kunna tolka våra intervjupersoners svar vill vi använda oss Winners uppfattningar som framförs i *Begåvade barn – Myt eller verklighet* (1999). Detta är för att få en inblick i vilka förtutfattade meningar/myter som kan finnas kring begreppen begåvad, talangfull och särbegåvad som kan finnas.

Vad är begreppet begåvning eller särbegåvning? Winner (1999) fokuserar på dessa begrepp som är ett fenomen som är lika mytomspunnet som det är debatterat och utbildningspolitiskt känsligt. Myter som finns i den svenska skolan är att intelligenskvoten är en förutsättning för särbegåvning, och därför har alla särbegåvade barn en hög intelligenskvot. Alla elever är (sär-) begåvade. Särbegåvade elever är ”maskrosbarn”; dvs. de klarar sig själva i alla situationer därför att de alltid är psykologiskt robusta.

Winner beskriver nio myter om särbegåvning:

- Myt 1 handlar om generell särbegåvning. Denna form av särbegåvning är oftast reserverad för elever med en akademisk förmåga. Matematik och språk är de två områden som värderas högst i skolan.
- Myt 2 handlar om att vara talangfull men inte särbegåvad. Talangfull används oftast när det gäller praktiska ämnen som bild, musik, dans eller idrott.
- Myt 3 handlar om exceptionell IQ. Här handlar det om en diskussion kring de elever som har en förmåga utöver det vanliga. Inom t. ex musik eller matematik kan det finnas s.k. *Idiots savants* – oftast autistiska individer som betraktas som utvecklingsstörda men med exceptionella förmågor inom en viss domän.
- Myt 4 och 5 tar upp arv och miljö. Frågan är om arv och miljö påverkar barn med en särbegåvning?

- Myt 6 handlar om den pådrivande föräldern. Ofta är det så att föräldrar till elever med en särbegåvning i regel är starkt involverade i sitt barns utveckling för att främja deras lärande och kunskapshämtande.
- Myt 7 handlar om att utstråla psykologiskt välbefinnande. Antingen förnekar vi eller idealiserar vi de elever som är särbegåvade. Dessa elever är ofta socialt isolerade och olyckliga om de inte umgås med andra som liknar de själva.
- Myt 8. Alla elever är (sär-) begåvade. Alla elever är duktiga på något, men de särbegåvade eleverna får inte tillräckligt stöd i skolan utan ofta är stödundervisningen anpassad för de ”måttligt” särbegåvade. De som är exceptionellt särbegåvade får inte de utmaningar som de behöver.
- Myt 9 handlar om särbegåvade elever blir framstående vuxna. Man kan inte förutsätta att de särbegåvade eleverna blir framstående som vuxna. Där finns mycket som påverkar deras liv innan de blir vuxna.

2.2 Centrala begrepp

I vårt examensarbete förekommer begrepp som vi anser behöver en extra förklaring. *Särbegåvade* är ett begrepp som vi använder mycket i vårt examensarbete, med särbegåvad menar vi de elever som har väldigt lätt för sig i skolan. De besitter en extra begåvning i ett eller flera ämnen. När vi pratar om *EQ – emotionell kompetens*, menar vi att det är den kompetens en individ har i sociala sammanhang. Med begreppet *IQ – intelligens kvot*, menar vi att det är när individen har en förmåga att lösa problem eller framställa produkter som värderas högt i ett eller flera sammanhang. IQ mäter en individs intellektuella förmåga, ofta i teoretiska sammanhang. Med *multipla intelligenser*, menar vi de sju intelligenserna som varje individ bär på enligt Gardner (1994). *Den proximala utvecklingszonen*, närmaste utvecklingszonen, kan förklaras med till exempel en elev som har kunskaper om något, får hjälp av en annan person för att komma vidare i sin kunskapsutveckling. När eleven använder

den nyvunna kunskap, då har eleven hamnat i en ny utvecklingszon. När vi har *transkriberat* våra intervjuer, då har vi ordagrant skrivit ut vad intervjupersonerna har sagt i sina intervjuer.

3 Problemformulering

Uppsatsens syfte är att beskriva vad lärare och skolledare anser om särbegåvade elevers situation i skolan. Om en elevs behov av uppmärksamhet är speciellt stort, måste du som lärare komma ihåg att även de särbegåvade eleverna har ett lika stort behov av att bli sedda och bekräftade som andra elever. Elever kan kategoriseras efter olika förmågor de har. Vi vill utgå från lärares och skolledares erfarenheter kring särbegåvade elever, för att se vart detta leder oss.

Vår huvudfråga till skolledare och lärare var följande:

- Hur ser ni på de särbegåvade eleverna och hur beskrivs dessa elever i skolan?

Genom att söka svar på denna fråga, hoppas vi kunna få följande underfrågor besvarade:

- Vad menas med (definiera) att vara särbegåvad, begåvad, talangfull?
- Vad anser ni att kunskap är?
- Hur ser ni på begreppet intelligens?
- Hur arbetar ni med de särbegåvade eleverna?
- Är de särbegåvade eleverna i behov av särskilda undervisningsformer (till exempel undervisningsmetoder, specialpedagoger)?

4 Metod

4.1 Metodval

I vår undersökning kring lärares och skolledares syn på särbegåvade elever i skolan utgick vi från kvalitativa intervjuer som metod. Vår tyngdpunkt låg på de intervjuer vi gjorde med lärare och skolledare på fyra olika skolor i Malmö kommun. Vi ansåg att denna metod var särskilt lämpad för vår studie eftersom kvalitativa studier ger en klarare och mer kreativ bild av människan. Var svaren vi fått tillförlitliga? Kunde vi ha tolkat svaren annorlunda? Vilken sanning låg i svaren vi fick? Svarade intervjupersonen som de borde svarade eller svarade intervjupersonerna som de själva tyckte?

Vår tanke var att intervjuerna skulle vara ungefär 30-45 minuter. Vi ville att detta skulle ge oss tid till att ta reda på både intervjupersonernas kunskapsbakgrunder och för att få nya frågeställningar. Det var viktigt för oss, att vi spelade in intervjuerna, så det inte var något vi gick miste om. Under tiden en av oss intervjuade förde den andra anteckningar, som vi sedan kunde komplettera intervjuerna med.

Med kvalitativa forskningsprojekt menas, ett nära förhållande mellan forskaren och de personer som studeras. Ett idealiskt kvalitativt forskningsprojekt är, när man under en längre period kommer så långt som möjligt att ha ett nära och direkt förhållande till det man studerar. Kännetecknen på kvalitativa metoder är, att man har en fördjupning, en närhet och flexibilitet. Vid en bra kvalitativ intervju är det viktigt att intervjuhandledningen är flexibel. Det gäller att försöka fånga upp en levande människas nyanserade erfarenheter och förhållningssätt. I intervjun är temat om vad som ska undersökas klart, men det gäller att inte följa något detaljerat schema utan man får ha en fingertoppskänsla för hur man styr samtalet i intervjun (Repstad, 1999). Vi ser inga forskningsetiska problem med vår tänkta undersökning. Tidsplanen av vårt examensarbete är cirka fem veckor och skall lämnas in i mitten av december.

I vår undersökning har vi till största delen arbetat tillsammans. Det som skiljer sig är att Vickie har sökt kunskap om Gardner (1994) och Wahlström (1995) medan Bo sökt kunskap

om Vygotsky (1980) och Winner (1999). Intervjuerna genomfördes gemensamt för att en samtidigt skulle kunna föra anteckningar.

4.2 Urval

I vår undersökning valde vi att intervjua fyra lärare och fyra skolledare från fyra olika skolor inom Malmö kommun. Två av de intervjuade arbetade på en privatskola, en arbetade som skolledare och en arbetade som lärare. Sex av intervjupersonerna arbetade i den kommunala skolan. Av dessa var tre skolledare och tre lärare. Lärarna som vi intervjuade arbetade i årskurs fyra till sex. Våra intervjupersoner hade varit verksamma i skolan under minst fem års tid. Av våra skolledare var två män och två kvinnor. Av lärarna var tre män och en kvinna. Detta gav oss en någorlunda rättvis könsfördelning av intervjupersonerna. Vi valde de personer som varit yrkesverksamma en längre tid i skolan för att de skulle ha stor erfarenhet kring att arbeta med särbegåvade elever.

Urvalet av de elever som vi pratade kring blev lärarnas och skolledarnas val. Det var deras synpunkter och erfarenheter kring begåvade, talangfulla och särbegåvade elever vi utgick från och därför kunde inte vi vara dem som gjorde urvalet av de elever som vi pratade kring.

4.3 Genomförande

Under våra kvalitativa intervjuer använde vi oss av en diktafon (bandspelare). Genom att spela in samtalen fick vi med all information, som annars skulle vara lätt att glömma bort om du endast förde anteckningar under intervjun. Eftersom vi var två personer vid varje intervju hade vi fördelen att kunna tolka på vilket sätt intervjupersonerna svarade till exempel genom att titta på personernas kroppsspråk. Intervjuerna var beräknade att ta ungefär 30-45 minuter, så det gav oss tid till att få ta del av intervjupersonens kunskapsbakgrund och för att få nya frågeställningar (Se bilaga).

Vi lånade en modern diktafon som fungerade väl när vi provade den. När vi gjorde vår första intervju fick vi problem. Diktafonen visade att inspelningen på diktafonen var full efter femton minuter. Detta innebar att när vi transkriberade utskriften fick vi även ta hjälp av våra egna anteckningar. När vi genomförde vår andra intervju fick den första intervjun raderas för

att kunna spela in intervju nummer två. När vi hade transkriberat den andra intervjun raderade vi denna för att ha möjligheten att spela in intervju nummer tre. Nu fick vi däremot tag på en ny diktafon som vi kunde använda vid resterande intervjuer. Denna diktafon fungerade väl under resterande intervjuer. Efter tredje intervjuens slut kom det upp ytterligare intressant information vilket gjorde att, vi fortsatte denna intervju med att föra anteckningar.

4.4 Analysbeskrivning

Det första vi gjorde i analysen var att läsa igenom våra kvalitativa intervjuer. Vad vi menar med kvalitativa intervjuer, förklarade vi i metodvalet. Vi började med att analysera varje enskild intervjuperson, genom att skriva ner en sammanfattning över de frågor vi ville ha svar på i vår undersökning. Vi upptäckte ganska snart att intervjupersonernas svar flöt in i varandra. Vi gick efter sammanfattningen vidare med att analysera varje intervjufråga i sig, som skulle finnas med i resultatet.

Inför vår kvalitativa undersökning läste vi Kvaless (1997) bok; *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Som vi under den kvalitativa undersökningens gång försökte följa. Enligt Kvale finns det sex steg för att göra en analys. Kvale anser att det första vi börjar med är att få den intervjuade att beskriva sin livsvärld under intervjun. Den intervjuade berättar spontant, vad den känner, upplever och hur den förhåller sig till ett ämne. I det andra steget, upptäcker intervjupersonen själv nya förhållanden och ser nya innebörder i vad den upplever och gör. Intervjuaren tolkar intervjupersonen under intervjun och beskriver det som intervjupersonen sagt och sänder tillbaka detta. Då har intervjupersonen möjligheten att svara på frågan. På så sätt får vi förhoppningsvis inga oklarheter vad intervjupersonen menar. När intervjun är gjord skrivs intervjun ut och tolkas. Under själv analysarbetet utvecklas innebörder i intervjun. Den intervjuades egna uppfattningar klarläggs och ger forskaren nya perspektiv på fenomenen. Det femte steget kan vara att vi gör en ny intervju, för att utveckla det ursprungliga uttalandet. Ett möjligt sjätte steg, kan handla om de nya insikter intervjupersonen fått efter första intervjun. Vi tyckte vi lyckades följa Kvaless steg ett till fyra ganska väl. Hade vi haft mer tid kanske vi hade gjort nya intervjuer för att utveckla det ursprungliga uttalandet.

4.5 Forskningsetiska överväganden

När vi genomförde våra kvalitativa intervjuer var vi väldigt medvetna om att följa de forskningsetiska regler som finns. Det vi utgick ifrån var att intervjun var frivillig. De kunde när som helst avbryta eller avböja att svara på en fråga. De bestämde själva om vi fick spela in samtalet eller om de ville att vi förde anteckningar. I vår undersökning kommer alla skolor och intervjupersoner att vara anonyma.

Enligt Vetenskapsrådet (2002) finns det fyra huvudprinciper att följa. Vi är skyldiga att informera om intervjupersonens uppgift i projektet och vad som gäller för deras deltagande. I vissa fall bör samtycke inhämtas från föräldrar/vårdnadshavare. Den tredje principen är att de medverkande har rätt att själv bestämma om, hur länge och på vilka villkor de ska delta. De kan när som helst avbryta sin medverkan och får inte utsättas för påtryckningar eller påverkan.

5 Resultat

Vårt primära mål i vår undersökning har varit att ta reda på vad våra intervjupersoner anser om begreppet särbegåvad. Resultatet är byggt på våra intervjupersoners svar.

I resultatet har vi valt att dela upp begreppen vi vill redovisa. Vi börjar med att klargöra vad intervjupersonerna anser om begreppet *särbegåvad*. Under varje rubrik har vi lagt några citat, som beskriver vad några av intervjupersonerna anser om begreppen. I resultatredovisningen återkopplar vi till tidigare forskning och teorier och till intervjupersonernas uttalanden. Citaten vi valt att använda i vårt examensarbete är ordagrant utskrivna.

5:1 Särbegåvad

Nyckelordet i vår undersökning är *särbegåvning*. De särbegåvade eleverna har oftast svårt med det sociala samspelet och de frågar ständigt efter ny kunskap. En av våra intervjupersoner förknippar begreppet särbegåvade med uttrycket lillgammal. Några av våra intervjupersoner anser att särbegåvning kan ses både positivt och negativt. De särbegåvade eleverna kan ses på två olika sätt. Dels finns de särbegåvade eleverna i särskolan, där *sär* kan tolkas som en särskild begåvning för de elever, som är i behov av hjälp. Dels kan begreppet också tolkas som om eleven har en särskild begåvning, en begåvning utöver det vanliga det vill säga att eleven har lätt för sig i skolan. En särbegåvad elev har oftast en talang, som den utnyttjar extremt. Särbegåvade elever är elever som skiljer sig från andra elever. Elever som är väldigt duktiga i ett eller flera ämnen i skolan. Dessa elever är mycket självgående och behöver svårare utmaningar för att utvecklas i skolan.

Vi kan i vårt resultat under rubriken särbegåvad se att begreppet är svårt att definiera och kan ha olika betydelser beroende på vem man pratar med. Särbegåvade elever är enligt intervjupersonerna elever med speciella kvalitéer. Det är de högpresterande eleverna i skolan som oftast skiljer sig från mängden. Det är viktigt att utmana dessa elever, för att de ska komma vidare i sin individuella kunskapsutveckling.

En av våra intervjupersoner betonade att de särbegåvade eleverna oftast har svårt med det sociala samspelet i skolan. Hon upplever, att de skiljer sig från mängden och hon pratar då utifrån sina egna erfarenheter.

”Särbegåvade och begåvade är de smarta eleverna som frågar ständigt efter mer kunskap och har svårt för det sociala samspelet” (Kvinnlig lärare D)

Intressant med nedanstående citat är att intervjupersonen använder sig av uttrycket *lillgammal*. Lillgammal är ett begrepp hon förknippar med särbegåvade elever. Det är viktigt att utmana dessa elever, för att de ska komma vidare i sin individuella kunskapsutveckling.

”Särbegåvade är de barn som är speciella, jag tycker det hänger ihop med uttrycket lillgammal. De barn som skiljer sig från mängden och inte har samma intressen och kan inte känna igen på samma nivå. De barn som ställer de kluriga frågorna.” (Kvinnlig rektor A)

Wahlström (1995) anser att många elever, speciellt flickor, använder sin energi och begåvning till att lista ut vad läraren tänkt sig och lever hellre upp till dessa förväntningar istället för att använda sin egen kreativitet. Några av våra intervjupersoner påpekade, att vi kunde se särbegåvning från två olika håll. Dels kan man se det som att eleven har en extra begåvning, är extra duktig. Dels kunde våra intervjupersoner se det som att det var en begåvning i särskolan. När vi genomförde våra intervjuer, menade vi att särbegåvning handlade om de elever, som har det lätt i skolan.

Winner (1999) beskriver något som hon kallar *generell särbegåvning*. Enligt henne är denna form av särbegåvning oftast reserverad för elever med en akademisk förmåga. Matematik och språk är de två områden som värderas högst i skolan. I citatet ovan från en av intervjupersonerna, ser vi att han anser att begåvning har med detta att göra. Om man är begåvad eller särbegåvad kan vara svårt att skilja på. Begreppen begåvad och särbegåvad är vad du själv lägger i det.

”... Kan börja nere på särskolan då, för de har ju särkunskap på något annat sätt... de barn, om man börjar där nere kan man ju se vad de saknar.” (Manlig rektor B)

Det var några av intervjupersonerna som nämnde att de särbegåvade eleverna kan ses på två olika sätt. Dels ur ett särskoleperspektiv, där prefixet *sär* kan tolkas som en särskild begåvning för de eleverna som är i behov av hjälp. Intervjupersonerna tolkade också särbegåvning som om det även gäller de elever, som har en särskild begåvning, en begåvning utöver det vanliga.

”Särbegåvad... egentligen lägger jag ju det i att man behöver hjälp, att man har lite problem. Men det är kanske tvärtom... men det kanske... att man är extra begåvad.” (Kvinnlig lärare D)

5.1.1 Begåvad

För att kunna skilja på begreppen begåvad, talangfull och särbegåvad, ville vi veta vad intervjupersonerna lägger i begreppet *begåvad*. Här finns inga överraskande svar, men när vi tänker på begreppet kan det vara svårt att förklara. Begåvning är en förmåga att ta till sig olika saker. Elever har olika förutsättningar för att klara skolarbetet. Begåvning kan vara i musik, i matematik och/eller i språk. En av intervjupersonerna anser att det handlar om *learning by doing*, eleverna kan ta tillvara på och lära sig av sina erfarenheter. Ordet begåvad kan jämföras med att individen är duktig i någonting. En av lärarna tog också upp begreppet *learning by doing*, vilket är ett begrepp som Dewey (1915, 1980) har myntat

Samtliga intervjupersoner i vår undersökning anser att *alla barn* har en begåvning i någon form. Begåvningen utvecklas allt eftersom eleverna blir äldre och det syns tydligare ju högre upp i årskurserna de kommer. Alla elever har förutsättningar, som det gäller att bygga vidare på för att eleverna ska kunna utvecklas. Eleverna kan vara begåvade på olika sätt, både teoretiskt och praktiskt.

Begreppet begåvning kan vara ganska allmänt och olika, beroende på vad du lägger i det. Nedan följer citat som beskriver att en individ kan vara begåvad inom alla områden. Begreppet är svårt att urskilja men det handlar i allmänhet om att vara duktig på något.

”Begåvning, det är väl mer den allmänna... man tänker sig att en elev har vissa förutsättningar för att klara skolarbetet. Det är väl en begåvning...” (Manlig rektor D)

”... begåvning är väl en förmåga, förmåga att ta till sig olika saker, för mig är begåvning... kan vara rent att läsa till dig saker och lär sig förstå saker på det sättet, begåvning kan också vara att kunna använda fysiska uttrycksmedel...” (Manlig rektor B)

Elever kan vara begåvade på olika sätt, både teoretiskt och praktiskt. En av intervjupersonerna anser att det handlar om *learning by doing*, det vill säga eleverna lär sig av sina erfarenheter. Ordet begåvad kan jämföras med att individen är duktig i någonting.

”... Du kan vara begåvad på det musikaliska området dvs. du är duktig... du kan också vara begåvad när det gäller matematiskt tänkande, du kan vara språkbegåvad, du har lätt för att höra... learning by doing...” (Manlig lärare B)

”... Man kan vara begåvad kunskapsmässigt, men man kan även... vara begåvad i musik, alltså vara duktig lägger jag i ordet begåvning.” (Kvinnlig lärare D)

5.1.2 Talangfull

En av Winners (1999) myter handlar om att vara *talangfull* men inte särbegåvad. Talangfull används oftast när det gäller praktiska ämnen som bild, musik, dans eller idrott.

Intervjupersonerna anser att man kan födas med rätt förutsättningar för att vara en talang. De jämför gärna begreppet begåvning med talang.

Citaten nedan visar att man kan födas med rätt förutsättningar för att ha talang. Dewey (1915, 1980) anser att arvet kan ha betydelse. Individen kan föddas med rätt förutsättningar för att ha talanger, som kan utvecklas. Vygotsky (1980) däremot anser inte att arvet och miljön har så stor betydelse, utan anser att individens sociala samspel med omgivningen är viktigare för dennes utveckling. Att ha en talang när du är ung betyder inte, att du har samma talang i vuxen ålder.

”Talangfullt barn är väl den som... man kan ju födas med rätt förutsättningar för att klara av rätt saker... det kan man ju göra med är man talangfull... det kan ju vara ett intresse” (Kvinnlig rektor C)

De flesta av våra intervjupersoner anser att vara talangfull är när man utövar en idrott, handlar om att spela boll, fotboll.

”Talangfull... när man talar fotbollsspelare, va, givetvis... i tretton årsåldrar hade man en väldig talang för den, sen kan det ju förändras över tid. En talang kan förändra sig... inte minst... man växer ju.” (Manlig rektor D)

Att ha en talang när du är ung betyder inte att du har samma talang i vuxen ålder. En av Winners (1999) myter handlar om att vara talangfull men inte särbegåvad. Talangfull används oftast när det gäller praktiska ämnen som bild, musik, dans eller idrott.

”En elev som har problem med att läsa kan vara jätteduktig på att spela boll, det är en talang.” (Manlig lärare A)

5.2 Intelligens

Enligt Gardner (1994) vet vi fortfarande för lite om vilka faktorer, som har inverkan på komplicerade mänskliga talanger. Gardner påstår, att det finns minst sju skilda intelligenser hos människan.

IQ-tester är inte något som mäter vad individen kan. Intelligens handlar om att kunna klara logiska problem, att du som individ snabbt har förmåga att ta till dig och lära dig nya saker.

De intervjuade anser att vara intelligent oftast handlar om att vara duktig i teoretiska ämnen. Men de vill inte gärna prata om intelligens i skolan, därför att de anser att IQ-tester inte mäter vad eleverna egentligen kan. De flesta vill istället lägga tyngden på begreppet EQ, emotionell kompetens, som de anser har blivit viktigare i skolan idag. Samtliga intervjupersoner är överens om att intelligenstest inte är något som de rekommenderar att använda i skolan. Winner (1999) anser i en av sina myter precis som Gardner (1995) att den matematiska intelligensen och den språkliga intelligensen ändå värderas högt i skolan.

”Att snabbt ha förmågan att ta åt sig och lära sig nya saker, då är man intelligent... under åren har jag sett sådana direkt löjliga IQ – tester liggande i någon sorts bokform i bokhandeln.” (Manlig lärare B)

Intelligenstest kan vara missvisande och gynnar oftast de elever som är teoretiskt lagda. Det är viktigare att vi utgår från varje elevs förutsättningar istället för att mäta deras intelligens. IQ mäter en för snäv del för att kunna prata om elever som är begåvade.

”Det är ju intelligenskvoten här men jag tycker man ska utgå mer från varje elevs förutsättningar. Vi gör ju inga alls sådana mätningar här, utan jag talar ofta om EQ faktiskt.” (Manlig rektor D)

”... Jag har gjort ett antal intelligenstest... jag tycker inte de mäter vad jag kan.” (Manlig rektor B)

Gardner (1994) anser det oftast bara handlar om ”rätt” sätt att svara, när man gör IQ – tester.

”... Intelligens kopplar jag till... att kunna klara logiska problem.” (Manlig lärare A)

I ett av citaten ovan nämns det logiska tänkandet. Winner (1999) anser i en av hennes myter precis som Gardner (1995) att den matematiska intelligensen och den språkliga intelligensen

värderas högt i skolan. Intervjupersonerna i vår undersökning menar att dessa intelligenser har med skolans teoretiska ämnen att göra. Intelligens kopplas till teori och skolkunskap.

5.3 Kunskap

Vi valde att fråga, vad kunskap är, för att få en bild av hur intervjupersonerna uppfattar detta begrepp. När man definierar begreppet särbegåvning är det också viktigt, anser vi, att ta reda på vad våra intervjupersoner anser att kunskap är. Uppfattningen är att *alla* elever har någon kunskap. Kunskap är allt du får med dig under hela livet. Skolans uppgift är att förbereda eleverna att aktivt kunna delta i samhällslivet. Då är både färdighetsämnena i skolan och den sociala kompetensen viktig. Kunskap är erfarenheter du får. Efterhand ändras individens perspektiv allt eftersom den lagrar ny kunskap. Kunskap är allt du tar till dig och gör till din egen.

”Kunskap är något du får. Kunskap är något man lär sig. Kunskap är att få nya verktyg. Kunskap är att få nya perspektiv.” (Kvinnlig rektor A)

När individen är kreativ och genom sitt eget perspektiv tänker nya tankar, gör nya kopplingar och ser nya sammanhang, då får individen en ny kunskap (Wahlström, 1995). Kunskap kan vara att lagra informationen och hämta fram den vid rätt tillfälle. Alla anser att kunskap är allt, som gör att du klarar dig som människa. Både teoretiska och praktiska kunskaper behövs för att kunna klara sig i samhället. Den sociala kunskapen är också väldigt viktig.

”... Man har ju trots allt en dold kunskap som... helt plötsligt finns den bara där, det betyder att man har lagrat den på rätt ställe, man har lagt den där i lillhjärnan och plockar fram den när det behövs, den automatiseras, den finns bara där.” (Manlig rektor B)

Kunskap som förmedlas i skolan, måste vara relevant för att individen ska kunna delta i samhällslivet. Kunskap är ingenting vi tänker på i vardagen utan kunskapen automatiseras allt eftersom vi får nya kunskaper. Kunskap är allt varje individ lär sig och som de någon gång kan ha nytta utav. Eleverna måste ha kunskap för att klara sig ute i samhället, för att klara av vardagen.

”... Allt som man lär sig under årens lopp och som man kanske någon gång... kan ha nytta av.” (Manlig lärare B)

”Kunskap är... socialt plus... som gör att människor man träffar, situationer man hamnar i så kan man ta sig an det... någonting som definierar sig som människa...” (Manlig lärare C)

Vi kan konstatera att Wahlströms (1995) definition av kunskapsbegreppet stämmer överens med några av de svar vi fick i vår undersökning.

5.4 Undervisningsmetoder

Varje individ ska utmanas på den nivå de befinner sig. I vår moderna tid har det blivit allt viktigare att individanpassa elevers arbete i skolan. Enligt lag (Skolverket, 2006) har skolorna i Sverige fått i uppgift att upprätta en individuell utvecklingsplan för alla elever. Att jobba med särbegåvade elever, innebär att sporra dem med andra uppgifter. Ett sätt kan vara att använda sig av nivågruppering eller projekt. Eleverna kan få öppna uppgifter att arbeta med som inte är begränsade åt något håll. Några intervjupersoner anser att det inte finns någon anledning att ”hålla tillbaka” någon elev utan låta de som är särbegåvade få lov att gå vidare i sin egen takt. Det kan innebära att individen går vidare till en ny kurs.

”Det gäller att sporra dem... andra kanske uppgifter, söka vägen på ett annorlunda sätt... att man har en bredd på sina uppgifter... (Kvinnlig rektor C)

Skolledarna i vår undersökning ser övergripande på detta och menar att det är lärarnas uppgift att ta hand om de elever som behöver utmanas. De anser, att lärarna är utbildade på en högre nivå än vad de undervisar. Därför är det lärarnas uppgift att också undervisa de särbegåvade eleverna. De flesta är positiva till att vid behov kunna nivågruppera i skolan för att varje elev ska få rätt stimulans.

”... De som är särbegåvade behöver inte bli irriterade på dem som inte kan eller orkar prestera, tvärtom så kan det arbetet i den svaga gruppen bli väldigt bra, för att de känner att de hör ihop och drar åt samma håll och presterar lika mycket.” (Manlig lärare A)

En av de intervjuade anser att *öppna uppgifter* är bra uppgifter. Med öppna uppgifter menar han uppgifter som alla kan arbeta med, oberoende av hur duktig du är, uppgiften passar alla. De särbegåvade eleverna tänker oftast snabbt och logiskt och det kan bli frustrerande för dem

om de inte får de utmaningar de behöver. Dessa elever måste få lov att söka svaren på mer än ett sätt.

”... Elever får uppgifter som inte är begränsade åt något håll... det är en uppgift som den bästa eleven kan ta sig an, men samma uppgift kan även den svagaste eleven ta sig an... sen handlar det om vad man gör vad den uppgiften... öppna uppgifter...” (Manlig lärare C)

Här kan man se att Vygotskijs (1980) teori om den *proximala utvecklingszonen* återspeglas i svaret genom att läraren betonar att arbetet med öppna frågor är något positivt. Eleven befinner sig i en zon som den redan behärskar. När eleven får hjälp av läraren, får eleven ny kunskap för att gå vidare, och då hamnar hon/han i en ny utvecklingszon. Detta blir relevant, när eleven visar sin kreativitet. Öppna uppgifter är bra uppgifter. Med öppna uppgifter menas uppgifter som alla kan arbeta med, oberoende av hur duktig du är, uppgiften passar alla.

5.5 Specialpedagogen

Specialpedagogens uppgift är oftast att arbeta med de svagpresterande eleverna. Vi ville veta hur skolan ställde sig till att kunna använda specialpedagogen som en resurs för de särbegåvade och starkpresterande eleverna.

En av våra intervjuade anser, att det hade lyft de särbegåvade eleverna suveränt om de hade fått arbeta med en specialpedagog. Det är en bra tanke och ett nytänkande. En av de intervjuade inser vikten av att stimulera de särbegåvade eleverna, så att de inte tappar intresset och istället underpresterar. Alla rektorerna är nöjda med hur specialpedagogerna arbetar idag. De kan ändå se en viss vinning med att använda specialpedagogen som en resurs till de särbegåvade eleverna. Det är inte så viktigt, att det är just specialpedagogen som arbetar med de särbegåvade eleverna, utan det viktiga är att det finns en resurs till dem menar de. Nedan följer ett citat där det framgår att intervjupersonerna inte tänkt på att man skulle kunna använda specialpedagogen som en resurs för de särbegåvade och starkpresterande eleverna.

”... Det är ganska nytänkande att kunna... om man hade tänkt så... att borde man sätta in en specialpedagog för att höja dem. (Kvinnlig rektor C)

Alla intervjuade anser att specialpedagogens uppgift är att arbeta med de svagpresterande eleverna, medan de anser att klasslärarna ska klara av att arbeta med de särbegåvade eleverna. Men de kan se en viss vinning med att använda specialpedagogen som en resurs till de särbegåvade eleverna. Man anser vidare att det inte är så viktigt, att det är just specialpedagogen som arbetar med de särbegåvade eleverna utan det viktiga är att det finns en extra resurs för dem.

”... Det hade gått alldeles utmärkt. Det hade lyft dem alldeles suveränt... det viktigaste är att de få de här utmaningarna. (Manlig rektor D)

De särbegåvade eleverna är oftast självgående och har ett starkt intresse för sin egen utveckling. De är lätta elever att arbeta med. Citatet nedan visar att specialpedagogen inte behöver vara den person som arbetar med de särbegåvade eleverna. Det viktigaste är att de får utmaningar.

”Jag tror inte specialpedagogen är den bästa att ta hand om det. Man ser de eleverna som går i nian som får räkna gymnasimatte i vissa fall, så får de ta sig upp till gymnasiet och jobba tillsammans med dem... för de är det en utmaning.” (Manlig lärare A)

5.6 Sammanfattning

5.6.1 Skolledare och lärares åsikter

Samtliga rektorer betonar att alla individer är begåvad på något sätt. Att vara talangfull har med estetiska ämnen att göra. Särbegåvade elever är inte vanliga i skolan och begreppet är svårt att förklara. En av rektorerna ansåg att vi kunde se särbegåvning från två håll. Antingen var det elever i sarskolan med en begåvning eller också var det extra sarsbegåvade, de jätteduktiga eleverna. Alla rektorerna anser att IQ är en form av begåvning, men anser inte att det är något de använder eller pratar om i skolan idag. Idag anser alla rektor att den sociala kompetensen är viktigare. Kunskap enligt alla rektor är i stort sätt allt du tar till dig i vardagen för att för att kunna fungera som individ i samhället. När det gäller synen på specialpedagogen som resurs för högpresterande elever, har rektorerna delade meningar. Någon rektor ser det som ett nytänkande medan någon annan rektor anser att behovet ligger

hos de svagpresterande eleverna. En rektor anser att lärarna är utbildade för att klara av de högpresterande eleverna.

Alla lärarna anser precis som rektorerna att alla människor är begåvade på något sätt. Alla lärarna jämför begreppet begåvad med att vara duktig. När vi pratar om talangfull nämner alla lärare idrott och i synnerhet fotboll. Begreppet särbegåvning betecknar de elever som är väldigt duktiga i något ämne i skolan, ibland extremt duktiga. En av lärarna anser precis som en av rektorerna att vi kunde se särbegåvning från två olika håll. Antingen ser de det som en begåvning i särskolan eller en extra begåvad elev med särskilda kunskaper. IQ kopplar alla lärare ihop med att eleverna är duktiga i skolan, det gäller främst i de teoretiska ämnena. Alla lärare anser dock att IQ – tester är förlegade och rent av löjliga och de mäter inte vad eleverna verkligen kan. Kunskap för alla lärare handlar om att kunna föra ett logiskt resonemang. Kunskap handlar också om den sociala kompetensen, allt du behöver för att kunna klara dig ute i samhällslivet. Lärarnas åsikter att ta in specialpedagogen som resurs för de högpresterande eleverna går isär. Några anser att det skulle kunna fungera men då i samarbete med läraren. Andra anser att specialpedagogen är till för de svagpresterande eleverna. Det är lärarnas ansvar att ta hand om de särbegåvade eleverna, inte särskilda pedagoger.

Som helhet kan vi se att skolledarna ser våra intervjufrågor från ett större perspektiv än vad lärarna gör. Skolledarna arbetar mer övergripande om hur hela skolan fungerar och inte så mycket på individnivå. Lärarna befinner sig i sitt klassrum och har därför ett mer personligt förhållningssätt till de särbegåvade eleverna. Särbegåvning är inget vanligt fenomen i skolan. I skolan tänker man inte på de särbegåvade eleverna utan ser dessa elever som extra duktiga.

5.6.2 Slutsatser

Vi drar följande slutsatser i relation till vår huvudfrågeställning utifrån det resultat vi fått fram. Vi kommer här att utgå ifrån vår huvudfråga.

Det är svårt att skilja på de tre begreppen särbegåvade, begåvade och talangfulla elever. Alla elever har någon form av begåvning, som är olika utvecklad hos varje elev. De särbegåvade eleverna har oftast mycket kunskaper i ett eller flera ämnen. Det verkar som de särbegåvade eleverna ibland har svårigheter med det sociala samspelet. Vilket bland annat kan bero på att

de särbegåvade eleverna oftast är väldigt målinriktade och har få kamrater som har liknande kunskaper och intressen.

Att arbeta med särbegåvade elever kan vara både positivt och negativt. De särbegåvade eleverna är oftast självgående och nyfikna. De är lätta att ha att göra med men lärarna anser att de ibland kan "glömma bort" de särbegåvade eleverna eftersom de arbetar självständigt och inte gör mycket väsen av sig. De särbegåvade eleverna är duktiga på att själva lösa problem men för den sakens skull behöver dessa elever ändå utmaningar. Genom att arbeta med nivågruppering, projektarbete eller med öppna frågor kan alla elever få de utmaningar de behöver. Lärarna är utbildade för att kunna ta hand om och hjälpa dessa elever.

6 Diskussion och analys

Vi har själva sett så kallade särbegåvade elever i skolan, vilka inte fått tillräckligt med utmaningar i skolarbetet. Att prata om de särbegåvade eleverna i skolan upplever vi som en aning tabubelagt, medan det idag anses viktigare att fokusera på de svagpresterande eleverna.

6.1 Diskussion om vårt resultat

Vårt syfte var att belysa vad skolledare och lärare på fyra olika skolor i Malmö kommun ansåg om de särbegåvade eleverna. Först ville vi försöka reda ut vad som ligger i begreppet särbegåvning. Vi är överens med våra intervjupersoner om att särbegåvning är något som är svårt att förklara.

6.1.1 Teorier kopplat till inläring

I detta arbete har vi valt att grunda oss på fem olika teorier om begåvning och lärande. Anledningen till vårt val av teorier beror på att det i dessa finns olika begrepp, som vi anser kan vara relevanta för att beskriva begreppet särbegåvning. De begrepp vi tar upp handlar om intelligensen (Gardner, 1994), kreativiteten (Wahlström, 1995), learning by doing (Dewey, 1915,1980), den proximala utvecklingszonen, den närmaste utvecklingszonen (Vygotsky, 1980) och olika myter (Winner, 1999).

Gardner (1994) beskriver vad han kallar de sju intelligenserna. Logiken i den matematiska intelligensen återkommer i svaren från intervjupersonerna. Detta hör samman med våra frågor om IQ – tester. Intervjupersonerna var väldigt kritiska till IQ – tester, eftersom IQ – tester inte mäter vad eleverna kan. Detta håller vi absolut med om. Wahlström (1995) skriver om kreativiteten i skolan. Av svaren vi har fått framgår det klart att de särbegåvade eleverna är kreativa och självgående. Detta innebär att de till stor del klarar sig själva i skolans undervisning. Att vara kreativ i skolan handlar till stor del om att vara aktiv och få saker och ting gjorda. Deweys (2005) begrepp ”learning by doing” tycker vi stämmer väl överens med

att vara kreativ. Alla intervjupersoner är rörande överens om att många elever tar till sig kunskap genom praktiskt arbete. Enbart teoretiskt arbete passar inte alla.

En av skolans uppgifter är att ge eleverna kunskap, både teoretiskt och praktiskt. För att kunna ha en särbegåvning så anser vi att individen måste ha en hel del kunskaper. Därför var det rätt naturligt att vi frågade intervjupersonerna om vad kunskap var för dem. Kunskaper är något varje individ behöver för att klara sig i livet och då undrar man ju när individer tar till sig kunskaper som bäst? Vygotskys (1980) teori handlar bland annat om den proximala utvecklingszonen, den närmaste utvecklingszonen. Han menar att individer redan har en kunskap som den utvecklar med hjälp av någon annan för att sedan göra den nya kunskapen till sin egen. I skolans värld är eleverna förhoppningsvis under ständig utveckling i samräde med läraren. Speciellt viktigt tror vi det är för de särbegåvade eleverna att ha någon som hjälper dem att kunna utvecklas efter deras egen förmåga. Vi tror många gånger att de särbegåvade eleverna blir lite "bortglömda", därför oftast är de självgående och klarar sig mycket bra själva. Vygotsky skriver även en hel del om den sociala miljön och den sociala kompetensen som han anser är en viktig del att klara av för elevernas utveckling. I våra intervjuer har de intervjuade personerna ansett att den emotionella kompetensen har blivit allt viktigare i skolan idag än vad det var förr. Det hade varit intressant att undersöka hur de särbegåvade eleverna i skolan fungerar rent socialt. Från intervjuerna har vi fått indikationer på att särbegåvade elever ibland kan ha det lite jobbigare rent socialt. De kanske fungerar bättre socialt med andra om de umgås med likvärdiga individer?

Winners (1999) myter kring de särbegåvade eleverna togs med i vår undersökning därför att, oftast är en myt en förutfattad mening. Vissa av Winners påståenden om myterna handlar om de frågor vi ställt i våra kvalitativa intervjuer och är därför relevanta för vår undersökning. Winners myter grundar sig på ordentligt gjorda undersökningar där hon sammanställt svar från många olika håll. Winner (1999) skriver att *generell* särbegåvning oftast handlar om elever med akademisk förmåga. De svar vi har fått i intervjuerna stämmer med Winners påståenden. Men är det verkligen så? Kan inte en person vara särbegåvad i de praktiska ämnena. Vem är det som bestämmer när någon är särbegåvad? Ju mer man funderar på vad särbegåvning är desto mer intressant blir det. Att vara talangfull kopplas oftast till de praktiska ämnena. Talang kan man ha när man spelar fotboll, sysslar med någon annan idrott, i bild eller musik. Talang har inte så mycket att göra med särbegåvning men på något sätt hänger det ändå ihop.

6.2 Kritisk granskning av våra metoder

Vi valde att använda oss av kvalitativa intervjuer. Vi trodde att vi var väl förberedda inför våra intervjuer, därför vi hade gjort provinspelningar med vår diktafon innan vi skulle träffa den första intervjupersonen. Trots detta fick vi problem. Diktafonen visade på full inspelning efter bara femton minuter. Även under andra och tredje intervjun hade vi problem innan vi hade ordnat en ny diktafon som fungerade bättre. Av detta kan vi lära oss att det inte alltid fungerar så som du har tänkt dig. Du måste vara beredd på att problem kan uppstå och då är det bra att kunna lösa problemet på något annat sätt. I vårt fall när diktafonen inte fungerade som det var tänkt så var det bra att vi hade fört anteckningar samtidigt som vi genomförde våra intervjuer.

Vi anser att kvalitativa intervjuer har varit en bra metod för oss. Självklart kan vi alltid förbättra oss och kanske skulle vi använt oss av observationer eller enkäter för att få ett bredare perspektiv. Vi kunde valt att intervjua specialpedagogen för att få ett nytt perspektiv på de särbegåvade eleverna. Vi kunde också valt att intervjua någon eller några elever som är särbegåvade. Det hade varit svårt att veta vilka elever som är särbegåvad. Alla lägger olika mycket i begreppet särbegåvad. Anledningen till att vi valde erfarna intervjupersoner i skolan, var för att de förhoppningsvis skulle ha mycket kunskaper om de särbegåvade eleverna. Vi tycker att vi lyckades bra med valet av intervjupersonerna. Hade vi valt andra intervjupersoner så hade vi kanske fått ett annat resultat. Det viktigaste för oss var att utgå från intervjupersonernas synpunkter när det gäller de särbegåvade eleverna. Hela vårt resultat bygger på dessa synpunkter.

6.3 Förslag till nya undersökningar

Resultatet av vår undersökning är ungefär vad vi hade förväntat oss. Vi blev dock överraskade av att två av våra intervjupersoner såg särbegåvning som en begåvning i särskolan. De elever som går i särskolan är begåvade som alla andra. Eftersom de går i *särskolan*, kan man då anse att de eleverna har en *särbegåvning*? Tanken är intressant och skulle säkerligen kunna utvecklas till ett nytt undersökningsområde. Allt handlar ju om vem du frågar och vad den personen lägger i svaret. För oss handlar särbegåvade elever ändå om de ”duktiga” eleverna som vi anser har det för lätt i skolan. Vi har också upptäckt i vårt arbete att, när det gäller alternativa skol- och undervisningsformer, kom vi in på att prata om privatskolor och då fanns det en hel del intressanta synpunkter från våra intervjupersoner. Det finns delade åsikter om hur urvalet av elever sker till de privata skolorna jämfört med de kommunala skolorna. Inom detta område finns säker en hel del att undersöka och vi ser det som ett möjligt projekt att titta vidare på. Finns det en skillnad? Har privatskolor en högre andel särbegåvade elever och i så fall, vad det kan bero på? Har privatskolorna en fördel eftersom de kan anta elever som de anser passar in i deras profil utan att ta hänsyn till ett kösystem?

En av intervjupersonerna lyfter fram att det ofta är flickorna som är de duktiga eleverna. Intervjupersonen pratar utifrån egna erfarenheter, vilket ger oss ett genusperspektiv på de särbegåvade eleverna. Här kan vi se ett nytt undersökningsområde som skulle vara intressant att forska vidare kring.

En annan ny intressant tanke i vårt resultat är att lärare och skolledare anser att alla elever är begåvade men endast ett fåtal elever är särbegåvade. De särbegåvande är ofta självgående i sin kunskapsutveckling men behöver dock extra stimulans. Alla de intervjuade anser att det är lärarna själva som ska svara för detta, inte specialpedagoger, trots att en del tyckte att det var en intressant tanke och ett nytänkande. Genom detta resultat kan vi få fram ett nytt undersökningsområde, där vi kan använda specialpedagogen som en resurs för de särbegåvade eleverna.

Skulle specialpedagogen kunna klara av att arbeta med de särbegåvade eleverna? Är det att trampa på lärarnas professionella roll om de skulle behöva hjälp med en särbegåvad elev och i

så fall få hjälp av specialpedagogen? Det hade varit intressant att undersöka hur skolan ställer sig till att specialpedagogen skulle ta sig an de särbegåvade eleverna.

Referenslista

Dewey, John (1915, 1980). *School and Society*. Carbondale: Southern Illinois University Press.

Gardner, Howard (1994). *De sju intelligenserna*. Malmö: Brain Books AB.

Kvale, Steiner (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Läraryrket (2002). *Lärarens handbok. Skollag. Läroplan. Yrkesetiska principer*. Solna: Tryckindustri Information.

Repstad, Pål (1999). *Närhet och distans – Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket (1999). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet – Lpo 94 anpassad till att också omfatta förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: CE Fritzes AB.

Skolverket (2005-10-18) *Ökat inflytande med individuell utvecklingsplaner*.
<http://www.skolverket.se/sb/d/866/a/3773>

Stensmo, Christer (1994). *Pedagogisk filosofi*. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer – inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet : Elanders Gotab.

Vygotsky, L. S. (1980). *Mind In Society. Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge: Harvard University Press

Wahlström, Gunilla. O. (1995). *Begåvade barn i skolan – Duglighetens dilemma?* Stockholm: Liber Utbildning AB.

Winner, Ellen (1999). *Begåvade barn – Myt och verklighet*. Jönköping: Brain Books AB.

Bilaga

Intervjufrågor

Intervjun är frivillig. Du kan när som helst avbryta eller avböja att svara på en fråga. Du bestämmer själv om vi får spela in samtalet eller om du vill att vi för anteckningar. I vårt examensarbete kommer alla skolor och alla intervjupersoner att vara anonyma.

Berätta om dig själv.

Vilken är din roll i skolan?

Hur länge har du varit verksam i skolan?

- Vad menar lärare och skollledning med att vara begåvad, talangfull och särbegåvad?
- Hur bemöter och arbetar lärare och skollledning med de elever som är begåvade, talangfulla och särbegåvade?
- Är de särbegåvade eleverna i behov av särskilda undervisningsformer (till exempel undervisningsmetoder, särskilda insatser)?
- Tror du att en specialpedagog skulle kunna vara en resurs för de särbegåvade eleverna?
- Hur ser lärare och skollledning att en elev är särbegåvad?
- Vad är skollledning och lärares uppfattning om begreppet IQ och kan vi se att detta hänger samman med särbegåvning?
- Vad anser skollledning och lärare att kunskap är?
- Finns det någon skillnad på särbegåvade elever, när det gäller den kommunala skolan och den privata skolan?